

Heaks impulsiks tõule on Saksamaa Trakeeni Liidu suur huvi Eestis kasvatatavate trakeenide vastu. Saksa- maale on müüdnud nii varssu kui tõumärasid. Araabia täisvereliste varssade arv 2021. aastal oli viis, mis on hea näitaja ja pigem tuleb veel kord ära märkida 2020. aastat kui meeldival „saagirikast“ kümne varsaga.

Aretusühingutele on väga oluline riigi tugi heakskiidetud aretusprogrammide alusel peetavatele tõuraamatutele. 2022. aasta tõi aretusühingutele sõnumi põllumajandusloomade aretustoetuse mõningasest suurenemisest. Tõuraamatu pidamise töö eest suurenes ühikumäär 5 eurot ja 20 senti ja ohustatud tõugu hobuste eest 9 eurot ja 90 senti, olles määruse järgselt vastavalt 195.20 ja 199.90. Ohustatud tõugude tõuraamatu pidamisel 4 euro ja 70-

sendine täiendav ühikumäär kasv on määruse muudatuse seletuskirja kohaselt toeks ohustatud tõugude säilitusprogrammide täitmisele ehk 2022. aastal seega maksimaalselt lisatoetust 719 eurot ja 10 senti. Jõudluskontrolli ühikumäärad hobuste tõuraamatute kaupa suurenesid 5% võrra, jõudes 205 euron, ja ohustatud tõugudel 223.80 euron.

Tõuaretuse toetamiseks ja kohalike tõugude genofondide säilitamiseks vajame riigi suuremat tähelepanu loomagaeneetiliste ressursside säilitamise kavale. Seniks aga sihikindlust tõuaretajatele, kes oma entusiasmi kohalike hobusetõugusid säilitavad ja enam kui saja-aastase ajaloo tõuraamatuid peavad.

JÕUDLUSKONTROLL

Piimaveiste jõudluskontrolli tulemustest 2021. aastal

Aire Pentjärv

Eesti Põllumajandusloomade Jõudluskontrolli AS

1. jaanuaril 2022 oli jõudluskontrollis 399 karja 80 689 lehmaga. Aastaga vähenes karjade arv 36 ja lehmade arv 336 võrra. Jõudluskontrollis oli 96,5% Eesti piimalehma-dest. Kõige enam oli lehma Järvamaal (13 042), Lääne-Virumaal (10 125) ja Pärnumaal (9969). Kõige väiksem oli lehmade arv Hiiumaal (632), Ida-Virumaal (1057) ja Läänemaal (1058).

Eesti holsteini tõugu (EHF) lehmade arv suurenes 645 võrra, neid oli aastavahetusel 69 808. Eesti punast tõugu (EPK) lehmade arv langes alla 10 000. Neid oli karjas 9919 ehk 1029 võrra vähem kui aasta tagasi. Eesti maatõugu (EK) lehma oli 681 ehk 41 võrra rohkem kui eelmisel aastal ning muud tõugu lehma 7 võrra rohkem (281). Nagu lehmade arvud näitavad, on EHF tõugu lehmade osakaal karjas suurenenud 86,5 protsendini, samas kui EPK lehma on vaid 12,3%. 10 aastat tagasi, 2011. aastal, oli EPK tõugu lehma kogu karjast ligi 21%.

EHF osakaal maakonna lehmades oli suurim Läänemaal, kus 99,0% lehmades oli EHF tõugu, Raplamaal oli 98,8% ja Järvamaal 97,9%. EPK tõugu lehma on nii arvu-

liselt kui suhteliselt kõige enam Saaremaal, kuid kui varem oli EPK tõugu lehma üle poole kõigist lehmades, siis nüüd on neid 46,8% (2208 lehma). Võrumaa lehmades on EPK tõugu 39,3% ja Valgamaa lehmades 38,7%. Saaremaal on endiselt kõige enam ka EK lehma – 210 lehma, järgnevad Harjumaa 138 ja Pärnumaa 122 lehmaga.

Jõudluskontrollis oli 399 piimakarjast Lääne-Virumaal 50, järgnevad Pärnumaa 48 ja Viljandimaa 43 karjaga. Kõige vähem, 6 karja, on jõudluskontrollis Läänemaal ja Ida-Virumaal.

Kuna väiksemate karjade pidajad lõpetavad loomapidamise, siis keskmine lehmade arv jõudluskontrollikarjas üha suureneb. 2022. aasta alguses oli karjas keskmiselt 202 lehma. Suurimad olid Järvamaa karjad, keskmiselt 395 lehmaga, Jõgevamaal 352 ja Tartumaal 262 lehmaga, väikseimad Võrumaal 63 ja Hiiumaal 90 lehmaga.

Lehma kohta saadi 2021. aastal 10 484 kg piima, mis on 84 kg rohkem kui 2020. aastal. EHF lehmade piimatoodang oli 10 761 kg (+84 kg võrreldes 2020. aastaga). EPK lehmades andsid 9117 kg (–14 kg) ja EK lehmades 4547 kg piima (–143 kg). Muud tõugu lehmade toodang oli 5700 kg (+43 kg).

Tabel 1. Lehmade piimajõudlus tõuti

Tõug	Aastalehma	Piima, kg	Rasva		Valku		R + V, kg
			%	kg	%	kg	
Eesti punane	10 325	9117	4,09	373	3,50	319	692
Eesti holstein	69 351	10 761	3,87	416	3,38	364	781
Eesti maatõug	637	4547	4,60	209	3,52	160	369
Muud tõud	276	5700	4,15	237	3,47	198	435
Kokku/keskmine	80 589	10 484	3,90	409	3,40	356	765

Maakondade arvestuses oli seekord parim Põlvamaa, kus lehma kohta saadi 11 192 kg piima. Üle 11 000 kg oli ka Järvamaa karjade keskmine toodang – 11 106 kg. Kolmandal kohal on Tartumaa, kus lehma kohta saadi 10 882 kg piima. Kõige madalam oli Hiiumaa ja Võrumaa lehmade piimatoodang: 7948 kg ja 8594 kg. Piimatoodang suurenes kõige enam Ida-Virumaal (+599 kg), järgnesid Saaremaa (+329) ja Põlvamaa (+278). Tartu-, Jõgeva- ja Raplamaal piimatoodang seevastu vähenes vastavalt 292, 154 ja 136 kg võrra.

Suurima piimatoodangu lehma kohta saavutas taas Osühing Kaiu LT (Raplamaa), kus aastalehma kohta saadi 13 635 kg piima. Üle 13 000 kg piima said lehma kohta ka OÜ Tinni Tartumaalt (78 aastalehma, 13 543 kg piima), AS Vändra Pärnumaalt (1338 aastalehma, 13 383 kg), Osühing Vändra Vara Pärnumaalt (117 aastalehma, 13 296 kg), Torma Põllumajandusosühing Jõgevamaalt (531 aastalehma, 13 100 kg), Miiaste Põllumajanduslik AS Põlvamaalt (204 aastalehma, 13 072 kg) ja Kõljala POÜ Saaremaalt (719 aastalehma, 13 033 kg), kes on parim, kui järjestame karjad rasva- ja valgutoodangu järgi. Tabelis 2 on kolme esimese suurusgrupi parimateks samad ettevõtted, kes eelmiselgi aastal, muutusid vaid toodangu numbrid.

305 päeva laktatsiooni keskmine piimatoodang oli 2021. aastal 10 304 kg. Võrreldes eelmise aastaga suurenes laktatsioonitoodang 92 kg võrra. EHF lehmade laktatsioonitoodang oli 10 541 kg (+96 kg), EPK lehmadel 9095 kg (–22) ja EK lehmadel 5030 kg (–91). Muud tõugu lehmad andsid 305 päeva laktatsiooni jooksul 6070 kg piima (–72 kg).

Esmapoeiginute laktatsiooni piimatoodang oli võrreldes eelmise aastaga 37 kg võrra suurem ehk 9313 kg (EPK 7929 kg, EHF 9523 kg, EK 4516 kg), teise laktatsiooni toodang oli 10 953 kg, mis on 152 kg rohkem (EPK 9505, EHF 11 197 kg, EK 5157 kg) ja vanemate lehmade piimatoodang suurenes 85 kg võrra 10 855 kilogrammini (EPK 9703 kg, EHF 11 161 kg, EK 5277 kg).

Foto 1. Piimaproovid jõuavad laborisse

(T. Remmel)

2021. aastal 305 päeva laktatsiooni lõpetanud EHF lehmadele oli suurima piimatoodanguga AS Krootuse Agro (Põlvamaa) lehm Ägli, kes 3. laktatsioonil lüpsis 20 524 kg (tabel 3). Selle toodanguga oli ta aastavahetusel läbi aegade edetabelis 5. kohal. Äglile järgnesid Peri Põllumajandusliku AS (Põlvamaa) lehm Ankur 20 022 kilogrammiga (4. lakt.) ja AS Vändra lehm 20245368, kelle 2. laktatsiooni piimatoodang oli 19 968 kg. Läbi aegade edetabelis olid need lehmad 12. ja 13. kohal.

Parimad EPK lehmad on Kõljala POÜ karjast: esimesel kohal lehm Kardeelia, kelle 3. laktatsiooni piimatoodang oli 20 113 kg. See tulemus tõstis ta läbi aegade edetabelis EPK lehmade seas esimeseks ja kõigi tõugude arvestuses 10. kohale. Kardeeliale järgnesid Meisi (4. lakt., 18 248 kg) ja Allika (4. lakt., 18 118 kg).

EK parimad olid Lau Raja Talu (Raplamaa) lehm 14519277 (2. laktatsiooni piimatoodang 10 389 kg) ja 17245432 (2. lakt., 9851 kg), kolmas oli OÜ Soomill (Harjumaa) lehm Õunik (2. lakt., 9012 kg).

Käesolev aasta on laktatsioonitoodangute poolest edukalt alanud. Kõljala POÜ lehm Angela 305 päeva toodang

Tabel 2. Parimad karjad piima rasva- ja valgutoodangu järgi 2021. aastal

Aasta-lehmi	Loomapidaja	Maakond	Aastalehmi	Piima, kg	Rasva		Valku		R+V, kg
					%	kg	%	kg	
3–20	Vahur Kuresson	Lääne-Viru	8	11 070	4,55	503	3,46	383	886
21–50	Varudi Lihaveis OÜ	Lääne-Viru	35	10 530	4,37	460	3,45	363	823
51–100	OÜ Tinni	Tartu	78	13 543	3,38	457	3,50	473	931
Üle 100	Kõljala POÜ	Saare	719	13 033	3,81	496	3,57	466	962

Tabel 3. Parimad lehm 305 päeva laktatsiooni piimajõudluse järgi 2021. a

Tõug	Nimi, nr	Omanik	Maakond	Lakt nr	Piima, kg	Rasva		Valku		R+V, kg
						%	kg	%	kg	
EPK	Ande 19889986	Kaska-Luiga OÜ	Põlva	1.	13 343	2,99	399	2,83	378	777
	Kardeelia 15160256	Kõljala POÜ	Saare	3.	20 113	2,98	600	3,23	649	1249
EHF	Kellu 21205217	OÜ Ranna Farm	Tartu	1.	17 858	2,59	462	3,14	561	1022
	Ägli 18484656	AS Krootuse Agro	Põlva	3.	20 524	2,20	451	2,90	595	1046
EK	Kaneel 18122138	OÜ Pihla	Hiiumaa	1.	8275	4,67	387	3,85	318	705
	14519277	Lau-Raja talu	Rapla	2.	10 389	4,57	475	3,07	319	794

4. laktatsioonil oli 22 312 kg piima, mis tõstis ta läbi aegade edetabelis teisele kohale.

2021. aastal karjas olnud lehmadest on kõige suurema elueatoodanguga AS Tartu Agro (Tartumaa) EPK lehm Killi, kes aasta lõpuks oli andnud 143 985 kg piima. Killi on esimesel kohal ka EPK lehmade läbi aegade edetabelis. EHF lehmade edetabeli tipus on AS Võhmata PM (Lääne-Virumaa) lehm 10088302 elueatoodanguga 138 485 kg. See on EHF lehmade läbi aegade edetabeli kolmas tulemus. Parim EK lehm oli endiselt Sirje Treumuthi (Pärnumaa) lehm Piisa elueatoodanguga 82 625 kg, millega on läbi aegade edetabelis 2. kohal.

Kõigi 2021. aastal karjast välja läinud lehmade keskmine elueatoodang oli 29 658 kg, mis on 770 kg võrra suurem kui 2020. aastal. EPK lehmade elueatoodang oli 31 382 kg (+1485), EHF lehmadel 29 466 kg (+705) ja EK lehmadel 18 533 kg (–1617 kg). Keskmine elupäevade arv oli 1841, tõugude kaupa 2091 (EPK), 1800 (EHF) ja 2377 (EK).

2021. aastal registreeriti 84 673 poegimist, mis on 724 võrra vähem kui 2020. aastal. Esmapoegimiste arv vähenes 1430 võrra (kokku 27 686). Sündis 82 506 vasikat, see on 338 vasikat vähem kui eelnenud aastal. EHF lehmadel sündis 508 vasikat ja EK lehmadel 21 vasikat rohkem kui 2020. aastal. EPK lehmadel saadi eelmise aastaga võrreldes 845 ja muud tõugu lehmadel 22 vasikat vähem.

Viimastel aastatel on lehmikuid sündinud rohkem kui pullikuid, 52,1% sündinud vasikatest olid lehmikud ja 47,9% pullikud. Kaksikud lehmvasikad sündisid 708 poegimisel, kaksikud pullvasikad 647 poegimisel, ja erisoolised kaksikud 1132 poegimisel. Mitmikuid registreeriti kuuel korral.

Surnultsünniga lõppes 6,4% ehk 5435 poegimist, mida on vähem kui 2020. aastal, mil surnult sündinuid registreeriti 6,8% poegimistest. Esmapoegimistest lõppes surnultsünniga 8,5%, mis on samuti parem näitaja kui eelmistel aastatel (2020. a 9,8%, 2019. a 10,4%). EPK lehmade poegimistest lõppes surnultsünniga 6,0%, EHF lehmadel 6,5%, EK lehmadel 5,2% ja muud tõugu lehmadel 7,8%, sealhulgas esmapoegimistest vastavalt 6,6%; 8,7%; 8,1% ja 11,9%.

Esimese poegimise vanus muutub aasta-aastalt nooremaks. 2021. aastal olid esmapoeginud keskmiselt 24,8 kuud vanad (2020. a – 25,1, 2019. a – 25,4 kuud). EPK lehmade esimese poegimise vanus oli 25,9, EHF lehmadel 24,6, EK lehmadel 30,8 ja muud tõugu lehmadel 28,7 kuud. Kõige nooremad esmapoeginud olid Järvamaal (24,0 kuud) ja Lääne-Virumaal (24,2), vanimad Hiiu- ja Saaremaal (31,6 kuud). Alla kahe aasta vanuselt poegis 38,6% ja üle 34 kuu vanuselt 2,2% esmapoeginutest (EK lehmadest 24,7%).

Uuslupsiperiood oli 2021. aastal 4 päeva võrra lühem kui eelmisel aastal – 120 päeva (EPK 124, EHF 119, EK 157 ja muud tõud 128 päeva). Poegimisvahemik lühenes samuti 4 päeva võrra 399 päevani. EPK lehmade poegimisvahemik oli 404, EHF lehmadel 399, EK lehmadel 414 ja muud tõugu lehmadel 420 päeva.

Kinnisperioodi pikkus oli 61 päeva. Kõige pikem oli kinnisperiood EK lehmadel – 98 päeva. Muud tõugu lehmade kinnisperiood oli 87, EPK lehmadel 66 ja EHF lehmadel 59 päeva pikkune.

Karjast praagiti 26 815 lehma, mis on 1322 võrra vähem kui 2020. aastal. Nagu varasematel aastatel viidi kõige enam lehma karjast välja sigimisprobleemide (20,5%), udarahaiguste ja -vigade (20,2%) ning jäsemehaiguste ja -vigade (17,0%) tõttu. Neljandal kohal on väljaminek traumade tõttu (11,3%). Kui kolme peamise põhjusega lehmade vanus praakimisel on suurem kui 5 aastat (vastavalt 5 aastat ja 1 kuu, 5 aastat ja 3 kuud ning 5 aastat ja 5 kuud), siis traumade tõttu välja viidud on vaid 4 aasta ja 6 kuu vanused. Kahju, kui parimas lüpsieas loomad karjast välja viiakse. Keskmine vanus karjast väljaviimisel oli 5 aastat ja 1 kuu. Võrreldes eelmise aastaga see ei muutunud.

Ka karjas olevate lehmade keskmine vanus ei muutunud, see on 4 aastat ja 2 kuud. Vanimad olid EK lehmad (5 a ja 3 k). Muud tõugu lehmad olid 4 aasta ja 10 kuu vanused, EPK lehmad 4 aasta ja 8 kuu ning EHF lehmad 4 aasta ja 1 kuu vanused.

2021. aasta kuumad suvekuud mõjutasid udara tervist iseloomustavat somaatiliste rakkude arvu piimas (SRA, tuh/ml). Võrreldes eelmise aastaga oli keskmine SRA veidi suurem (2021. a – 239 000/ml, 2020. a – 235 000/ml). EHF lehmade keskmine SRA oli 234 000/ml, EPK lehmadel 274 000/ml, EK lehmadel 448 000/ml ja muud tõugu lehmadel 312 000/ml. Maakondadest oli selle näitaja poolest parim Lääne-Virumaa, kus lehmadel SRA oli 214 000, järgnesid Läänemaa (219 000) ning Järva- ja Viljandimaa (223 000). Võrumaa lehmade keskmine SRA oli 313 000/ml. Toodangutaset arvestades näitasid parimat tulemust karjad, kus piimatoodang oli suurem kui 12 000 kg lehma kohta. Nende 26 karja keskmine SRA oli 202 000/ml. Grupis, kus piimatoodang oli alla 5000 kg (49 karja), oli SRA 495 000/ml. Siin on trend väga selge – mida suurem on grupi keskmine piimatoodang, seda väiksem on SRA.

Lisaks tavapärastele jõudluskontrolli analüüsidele – piima rasva-, valgu- ja karbamiidisisaldus ning somaatiliste rakkude arv, pakub EPJ loomapidajatele võimalust saada piimaproovist rohkem infot lehmade tervise kohta. Mastiit 16 analüüside abil saab teada, milline haigustekitaja udarapõletikku põhjustab. Eelmisel aastal kirjutasime teenusest SRE ehk somaatiliste rakkude eristamine, mis annab lisateavet udarapõletiku kohta – kas tegu on algava põletikuga või on haigus juba krooniliseks muutunud. BHB ehk beetahüdroksüvõihappe sisaldus hiljutipoeginud lehmade piimas annab infot ketoosiohu kohta.

Lihtsam on ka lehmade tiinuse kontrollimine. Piimaproovist on võimalik juba 28. seemendusjärgsest päevast määrata, kas lehm on tiine või mitte. Mittetiinete lehmade varajane avastamine võimaldab nendega kiiresti tegeleda, et poegimisvahemik oleks optimaalse pikkusega.

Koostöös Eesti Maaülikooliga alustab EPJ rasvhapete määramist piimast. Piima rasvhappelise koostise jälgimine ja selle põhjal muudatuste tegemine söödaratsioonis võimaldab parandada lehmade tervist. Mida rohkem teame lehma kohta, seda kiiremini saame vajadusel midagi ette võtta, et lehmad oleksid terved ning püsiksid kaua karjas.

Põhjalikum info jõudluskontrolli tulemustest on jõudluskontrolli aastaraamatus ning Eesti Põllumajandusloomade Jõudluskontrolli ASi veebilehel www.epj.ee.